

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

перемогу двох керівників гуртків Херсонського Центру позашкільної роботи у Всеукраїнському конкурсі майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості». За той же час звання «Народний художній колектив» отримав дитячий хор «Жайвір» під керівництвом Р.М.Козяна, а звання «Зразковий художній колектив» отримали вокально-естрадна студія «Дебют» (керівник Г.А.Кряжева) та гурток «Чарівна намистина» (керівник Г.М.Кубарова)

Таким чином, запровадження моніторингових досліджень у навчально-виховний процес Херсонського Центру позашкільної роботи обумовило позитивні зміни:

- у педагогів Центру було сформовано позитивну мотивацію до підвищення ефективності навчально-виховної діяльності гуртків, що призвело до підвищення рівня проведення занять гуртків, та підвищення рівня результативності участі вихованців гуртків у масових заходах різних рівнів;

- було розроблено та впроваджено в діяльність Центру надійного інструментарію аналізу ефективності розвитку закладу для вдосконалення управління навчально-виховним процесом;

- постійно здійснюється аналіз динаміки розвитку позашкільного закладу за умови впровадження інноваційних технологій навчання та ефективного управління освітнім процесом, а також аналіз рівня та якості розвитку випускників, як інтегрованого результату освітньої діяльності педагогічного колективу позашкільного навчального закладу та соціуму;

- створено систему інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень, які спрямовані на узгодження дій та відносин між учасниками навчально-виховного процесу.

Дейнека С.М.*

УРОК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються засади практико-орієнтованого, компетентнісного підходів у навчально-виховному процесі в професійно-технічному навчальному закладі. Подано типи уроків, виробничих занять, методи формування спеціальних технологічних компетентностей учнів професійного ліцею.

Підвищення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників зумовлено, з одного боку, інтеграцією системи освіти України у світовий освітній простір на засадах, зазначених Болонською та Копенгагенською деклараціями, з іншого, –

***Дейнека С.М.**

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

потребами сучасного ринку праці у робітниках, особистісні якості яких відповідають загальнолюдським і національно-культурним цінностям у поєднанні з високим рівнем професійної компетентності.

Зростання частки сфери послуг у структурі виробництва пов'язане з підвищенням рівня економічного розвитку країни, становленням ринкових відносин, а відтак із виникненням нових форм організації праці, що актуалізує проблему професійної підготовки кваліфікованих робітників виробничої сфери послуг, яка є однією з важливих складових суспільної діяльності. Соціуму, передусім роботодавцям, потрібні працівники, здатні швидко й ефективно вирішувати складні виробничі завдання тощо.

Підвищення якості послуг для споживачів вимагає від кваліфікованих робітників цієї сфери не лише високої кваліфікації, а й самостійності, соціальної та професійної відповідальності, готовності в мінімальний термін адаптуватися й ефективно виконувати професійні дії у складних умовах. Важливу роль при виконанні функціональних обов'язків відіграють показники комунікабельності та психологічної культури, творчого підходу до діяльності, готовності до постійного професійного зростання, здатності до співпраці тощо. Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, з одного боку, є однією з умов їхньої успішної навчальної та подальшої професійної діяльності, а з іншого – запорукою ефективного соціально-економічного розвитку країни.

Державні стандарти професійно-технічної освіти, що сьогодні розробляються та впроваджуються в Україні, засновані переважно на кваліфікаційній моделі фахівця, що достатньо жорстко прив'язана до об'єкта та предмета праці. Водночас, сучасна європейська освіта характеризується посиленням практико-орієнтованого змісту професійного навчання, переходом від кваліфікаційної моделі професійної освіти до компетентнісної. Саме компетентнісний підхід, як показує світова практика, у змозі забезпечити підготовку висококваліфікованих конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних до ефективної самореалізації у професійній діяльності, зокрема в харчовій та переробній промисловості, сфері послуг.

Формування професійної компетентності – це комплексна проблема, що вимагає міждисциплінарного підходу. Головну роль у її вирішенні відіграє успішне психологічне забезпечення навчально-виховного процесу, від якого великою мірою залежить ефективність підготовки молодих кваліфікованих робітників.

Водночас, важливі питання професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери «людина – техніка», зокрема

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

автостолсарів, залишаються, потребують додаткового дослідження. Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня теоретична розробленість, невідповідність практико-орієнтованого забезпечення підготовки кваліфікованих робітників сфери виробничих послуг вимогам суспільства, ринку праці зумовили вибір теми дослідження: «Форми і методи формування професійної компетентності спеціалістів у системі професійно-технічної освіти». Метою наших наукових розвідок є пошук сучасних підходів до навчання та виховання як умови розвитку компетентності й творчості учнів, а також теоретичне обґрунтування умов формування професійної компетентності кваліфікованих робітників; розроблення, реалізація та експериментальна перевірка ефективності методики формування професійної компетентності у процесі професійної підготовки.

Ми виходимо з тієї позиції, що якість підготовки учнів ПТНЗ сфери виробничих послуг підвищиться за умови впровадження у навчально-виховний процес науково обґрунтованої методики формування професійної компетентності, що розглядається як важлива складова професійного становлення особистості майбутнього кваліфікованого робітника; урахування вікових особливостей учнів ПТНЗ і специфіки професій типу «людина – техніка».

З метою визначення сучасних підходів до навчально-виховного процесу задля розвитку професійної компетентності та творчості учнів ми здійснили аналіз освітнього досвіду та з'ясували наступне. Історично склалося так, що у сфері професійно-технічної освіти впродовж другої половини ХХ та першого десятиліття ХХІ століть відбувалися структурні зміни щодо обсягу та змісту навчальних програм. Так, якщо професійно-технічні училища здебільшого надавали лише послуги щодо підготовки кваліфікованих робітників, а здобуття повної загальної середньої освіти передбачало вечірню форму навчання при загальноосвітніх школах, то сучасні професійні ліцеї можуть поєднувати форми професійної та загальної середньої освіти, або ж приймати на навчання молодих людей з повною загальною освітою. Це значно розширило навчальний контингент, а також сприяло поглибленню змісту освіти та спричинило появу змішаних форм навчання: урок, виробниче заняття, виробнича практика тощо. Однак, як свідчить сучасна практика, саме урок залишається основною формою організації навчально-виховного процесу у професійному ліцеї. Ця традиційна форма навчання, яка розроблена Я.А. Коменським ще у ХVІІ столітті, базована на таких положеннях:

– навчання протягом усього терміну відбувається в групах, які складаються з учнів однакового віку і ступенів підготовки;

– група працює за єдиним планом згідно з єдиним

розкладом;

- зміст уроку присвячений одному матеріалу, тому учні всі працюють за одним матеріалом;
- роботою на уроці керує учитель [2].

З урахуванням вимог сучасності до організації навчальної діяльності учнів у розробку методології навчального заняття зробили свій внесок учені Ю. Бабанський, В. Беспалько, В. Давидов, Н. Десятиченко, В. Качкис, О. Пехота, А. Підласий, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Сухомлинський, Т. Якиманська та ін., які розглядали структуру уроку залежно від застосування того чи іншого підходу: компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, проектного. На наш погляд, урок у системі професійного навчання має деякі відмінності. Так, на відміну від розуміння мети традиційного уроку, на перший план виходить навчальна мета – здобуття практики виконання тих чи інших виробничих завдань, засвоєння теоретичних знань у площині їх конкретного застосування на виробництві. Нового смислу набувають взаємовідносини між майстром і учнями: за останніми залишається право вибору навчального матеріалу та, у деяких випадках, форми його засвоєння.

Важливим є й питання формування «умінь самостійно вчитися» – поняття, яке докорінно змінює сутність навчального процесу [1]. У сучасній психології й дидактиці це «цілеспрямована взаємозв'язана діяльність учителя і учнів, яка охоплює мотивацію, ставлення цілей, планування, підготування та її здійснення, рефлексію й оцінювання результатів» [3, с. 39]. Відтак актуальність побудови уроку на основі практико-орієнтованого та компетентнісного підходів зумовила появу нового бачення його структури. Розглянемо сутність цих змін.

По-перше, зауважимо, що особливостями практико-орієнтованої побудови навчального процесу, що відрізняє його від традиційного, є «корекція, оперативний зворотний зв'язок, функція якого виконує оцінка» [5, с. 211]. У зв'язку з цим механізм само оцінювання та експертного оцінювання досягнутих результатів навчання доцільно здійснювати на всіх етапах уроку, що також дозволить у комплексі забезпечувати системність та цілісно розглядати певну тему або розділ. За таких умов корекція набутого виробничого досвіду відбуватиметься не в кінці заняття, а при визначенні навчальних цілей, з орієнтацією на практику застосування знань, умінь і навичок конкретного учня. Учителю, у свою чергу, залишається, спостерігаючи за навчальним циклом, прогнозувати рівні засвоєння матеріалу учнями та здійснювати координацію їх роботи впродовж всього заняття. Наприклад, на технологічному рівні це може виглядати наступним чином. Так, на етапі визначення *особистісних навчальних цілей та задач, що потребують розв'язання*, майстер виробничого навчання може

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

об'єднати учнів у групи за принципом диференціації та запропонувати визначити власну «шкалу готовності» до засвоєння наступної теми. Надалі при вивченні нового матеріалу доцільно поєднати теорію з практикою, для чого запропонувати учням виконати мотиваційні завдання:

I група – здійснити повторення навчального матеріалу попереднього уроку та засвоїти теоретичний зміст нового (для учнів з низьким рівнем пізнавальних здібностей);

II група – засвоїти теоретичний зміст нового уроку, відпрацювати набуті вміння й навички, за необхідності повторити пройдений матеріал (для учнів середнього та достатнього рівнів пізнавальної діяльності);

III група – дослідити зміст навчального матеріалу за допомогою інструкцій, схем тощо, відпрацювати набуті вміння й навички, скласти прогноз щодо їх творчого застосування на виробництві.

Таким чином, і сам процес продуктивного навчання на уроці, і етап оцінювання буде здійснюватися з урахуванням навчальних потреб, інтересів і можливостей кожного учня.

По-друге, слід також відзначити, що змінюється роль майстра – від транслятора знань, умінь й навичок до координатора діяльності учнів та ролі тьютора. Напрямами тьюторського супроводу можуть бути:

- підтримка – допомога, спрямована на розвиток самостійності при розв'язанні навчальних проблем, коли дорослий забезпечує процес індивідуальної роботи з ліцеїстом з метою виявлення, формування його пізнавальних інтересів;

- супровід безпосередньо – організація навчально-дослідницької та проектної роботи зі здібними учнями, коли дорослий забезпечує персональний супровід в освітньому середовищі з метою профорієнтації учнів та пошуку необхідної інформації для самоосвіти;

- фасилітація – супровід особистісного розвитку особистості учня з метою відстеження рівня сформованості необхідних компетенцій.

По-третє, у контексті компетентнісного підходу заслуговує на увагу використання на уроці методу передачі досвіду: спочатку учитель демонструє техніку виконання виробничих дій, а потім учні під його керівництвом їх відтворюють, одночасно аналізуючи якість засвоєння навчального матеріалу та визначаючи потребу в корекції набутого власне практичного досвіду. Саме така технологічна вдаємодія сприятиме встановленню доброзичливої атмосфери (ситуації успіху) для виявлення їх здібностей, які, на думку Р. Серьожникової, «визначаються як індивідуально-психологічні особливості людини, що виражають її готовність до оволодіння певними видами діяльності і до успішного її здійснення» [4, с. 100].

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Для реалізації освітньої програми професійного ліцею виконуються різні можливості організації й управління навчально-виховним процесом, як у класно-урочному режимі, так і в позаурочний час. З найбільш ефективних форм позакласної та позаурочної роботи з ліцеїстами можна назвати конкурс «Підмайстер року», «Кращий на виробництві», «Ну-мо, хлопці» тощо. На наш погляд, найважливішими здобутками учнів, які активно беруть участь у таких виховних заходах, можуть бути:

- обмін набутим досвідом;
- набуття навичок оприлюднення особистісного творчого потенціалу;
- розвиток уміння працювати в команді;
- розвиток конкурентоспроможності.

Такі ігрові ситуації допомагають ліцеїстам усвідомити брак власних знань, умінь і навичок та необхідність конструювати нові способи технологічних дій.

Отже, сутність технологічних нововведень у навчально-виховний процес професійно-технічного навчального закладу полягає в його вдосконаленні й організації на основі сучасних підходів до навчання, унаслідок чого якісно змінюється структура уроку, відношення учнів до різних видів пізнавальної діяльності, а також підвищується їх мотивація до здобуття загальнонавчальних і професійних компетентностей. Подальші дослідження можуть бути присвячені розробці змісту навчальних спецкурсів, при засвоєнні котрих забезпечується додаткова професійна освіта міждисциплінарного характеру.

Література:

5. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Метод. основы. – Москва, 1982. – 192 с.
6. Десітиченко Н. Моделі сучасних уроків // Завуч. – 2002. – № 35. – С.5.
7. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг.ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
8. Серьожникова Р.К. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник / Серьожникова Р.К., Пархоменко Н.Д., Яковицька Л.С. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 243 с.
9. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.